

Vleesvarkens

Vleesvarkens gaan weer een nieuwe fase van hun leven in. De dieren worden getransporteerd en er worden vaak nieuwe groepen gevormd. Dit leidt tot onrust. Een nieuwe omgeving betekent ook voor de gezondheid nieuwe gevaren. Door gedrag goed in te schatten, voorkom je problemen.

Gezondheid toont zich via een roze, glanzende huid, schone en alerte ogen, en een ontspannen gedrag en lichaamshouding.

Veel zaken die voor gespeende biggen gelden, gaan ook op voor vleesvarkens. Lees daarom tevens hoofdstuk 5.

De natuur

Een opgroeiend zwijn, de loper, brengt zijn dagen door met eten zoeken, spelen, rusten en – soms – zoelen (modderbaden). Eten zoeken heeft de meeste invloed op de indeling van de dag.

Varkens zijn dagdieren en beginnen de dag met eten en exploreren. Ze schakelen evenwel gemakkelijk om naar een nachtritme. De belangrijkste reden hiervoor is slecht weer. Met name aan regen hebben varkens een hekel. Een tweede reden is dat ze overdag bejaagd worden.

Procesmanagement

Vleesvarkens houden heeft de kenmerken van een project én een proces. De projecten kennen een begin, een einde en omschreven periodes: opleg-opstart-afmest-afleveren. De processen zijn continu doorlopende activiteiten: vreten-drinken-rusten-groeien.

Aan het eind van de mestperiode wordt duidelijk hoe deze is verlopen. Voerconversie, groei per dag en gezondheid kun je in getallen uitdrukken. Deze informatie is enerzijds te laat, want je kunt er niets meer aan veranderen. Anderzijds kun je er veel van leren als je de tijd en de moeite neemt om de resultaten en het proces met elkaar te vergelijken.

Uiteindelijk wil je leren vooruitkijken: als ik dit doe, gebeurt er dat. Dit uitgangsmateriaal heeft deze opvang-voeding-verzorging nodig. Als ik dit zie, gaat het goed; als ik dat zie, moet ik ingrijpen.

Management-tijd

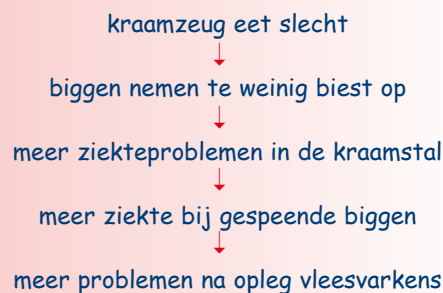
Neem tijd om alle gegevens van een mestrondte op een rij te zetten, te beoordelen en om plannen te maken voor verbetering.

Vooruitkijken door procesevaluatie

Uitgangsmateriaal	Proces	Resultaten
kwaliteit biggen	<ul style="list-style-type: none">• voeropname• wateropname• gezondheid• rust	<ul style="list-style-type: none">• slachtgewicht• vleespercentage mm spek, mm spier• gezondheid darm, long, lever

Gebruik de resultaten van vorige rondes om het proces van volgende rondes te verbeteren.

Een oorzaak-en-gevolgketen

De basis voor de gezondheid van vleesvarkens wordt al gelegd bij de hoogdrachtige zeug in de kraamstal.

Zoekplaatje Wat denk je?

Meerdere varkens drinken de urine van deze urinerende gelt. Waarschijnlijk hebben ze dus dorst. Controleer de wateropbrengst van de nippels/drinkbakken. Brijvoer kan soms veel zout bevatten, waardoor de varkens heel veel water moeten drinken. Bij ernstig watergebrek gaan varkens als dronkemannen rondlopen.

Het huis op orde

De eerste dag na opleg moeten de varkens een aantal zaken op orde brengen. Naast voeropname en water zijn dit de onderlinge rangorde en de indeling van het hok.

Voor de voeropname geldt hetzelfde als bij de opleg van gespeende biggen. De dieren moeten het voer weten te vinden, ze moeten erbij kunnen én het mag niet te veel verschillen van het voer dat ze gewend zijn.

Rangorde

Het mengen van varkens bij opleg lijkt onvermijdelijk om:

- voer en voergift af te stemmen op gewicht;
- gelten en borgen/beren apart te voeren;
- varkens zo uniform mogelijk af te leveren;
- het hokoppervlak maximaal te benutten;
- controles gemakkelijk te maken;
- groepstransport van biggen te vergemakkelijken.

De nadelen van mengen zijn de onrust die dit oplevert en de verwondingen die ontstaan. Na mengen hebben varkens langdurig een verhoogde lichaamstemperatuur, wat wijst op aanhoudende stress.

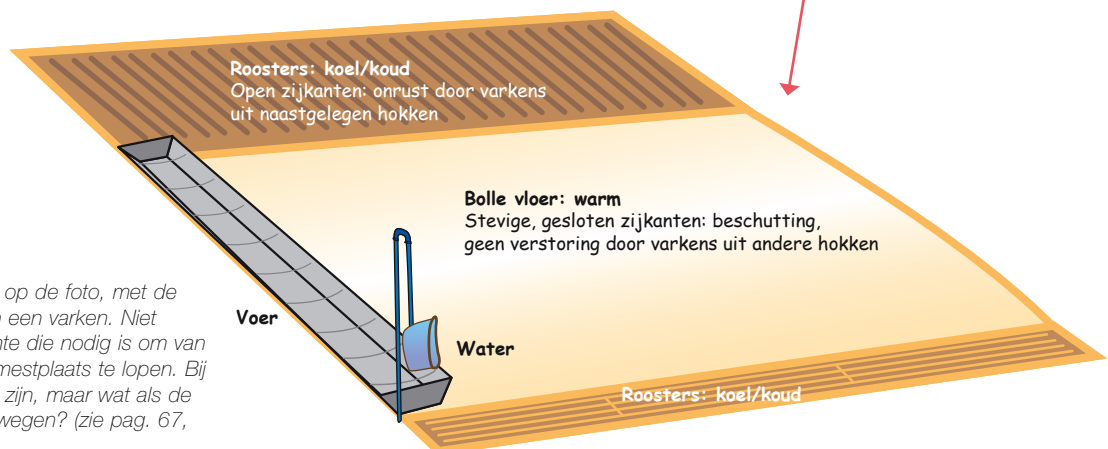
Via een raam waren deze vleesvarkens goed in rust te bekijken. De open afscheiding bij de roosters maakt deze hoek ongeschikt als rustplaats, want varkens uit het andere hok verstoren de rust. Op het middenstuk kunnen ze ongestoord liggen, mits het klimaat er goed is. Hoewel ze liever meer beschut mesten, zullen de varkens op de roosters hun mestplaats maken.

Voldoende ruimte en vluchtmogelijkheden maken dat de rangordegevechten met minimale problemen verlopen. Na een dag staat de rangorde vast. Biggen die uit grote groepen (≥ 14) komen, hebben minder problemen met mengen.

Hokindeling

Nadat ze in een hok komen, kiezen de varkens een rustplaats en een vreetplaats, en vervolgens een mestplaats. De vreetplaats staat vast door de positie van het voerstation. De rustplaats niet. Die moet rust bieden, in de vorm van een comfortabel klimaat en beschutting.

De temperatuur en het comfort bepalen dus de keuze van de rustplaats. Daarom moeten bij binnenkomst van de varkens de ventilatie goed functioneren, de hoktemperatuur kloppen (24°C) en de vloer droog zijn. Vechtpartijen door mengen kunnen invloed hebben op het keuzeproces.

Een schets van het hok op de foto, met de beoordelingspunten van een varken. Niet genoemd wordt de ruimte die nodig is om van de vreetplaats naar de mestplaats te lopen. Bij opleg zal die er genoeg zijn, maar wat als de varkens 80 kg of meer wegen? (zie pag. 67, oppervlakteberekening)

Hokbevuiling

Waarom mest de ene koppel wel op de goede plaats en de andere niet? Varkens hebben twee redenen om op een ongewenste plaats te mesten. Ten eerste omdat ze besluiten dat een bepaalde plaats tóch de beste is. En ten tweede omdat ze het hok te warm vinden en een modderbad aanleggen.

Poeppen en plassen

Mesten doen varkens met het gezicht naar de andere varkens toe en met het achterstel veilig beschermt. Daarom kiezen ze graag een hoek met twee dichte wanden. En een dichte vloer, want die geeft minder snel klauwbeschadigingen (pijn).

Urineren beleeft het varken anders dan mesten. Het dier loopt weg uit de rustplaats, maar zal niet altijd helemaal naar de mestplaats gaan. Het zoekt minder beschutting. Beren urineren – bijna – overal.

Geltjes hebben sterker de drang om hun hok schoon te houden dan beren en borgen. Mogelijk doordat beren van nature meer een zwervend bestaan leiden. Bij brijtroggen wordt de vloer snel nat, wat uitnodigt om er een mestplaats te maken. Een opstap onder de bak voorkomt dat de dieren met de kont tegen de bak – en dus in de bak – mesten.

Zoelen (modderbaden)

Als varkens in hun eigen mest gaan liggen, is er iets aan de hand. Ofwel ze hebben het te warm, ofwel ze hebben te weinig ruimte. Het ene varken begint overigens eerder te zoelen dan het andere.

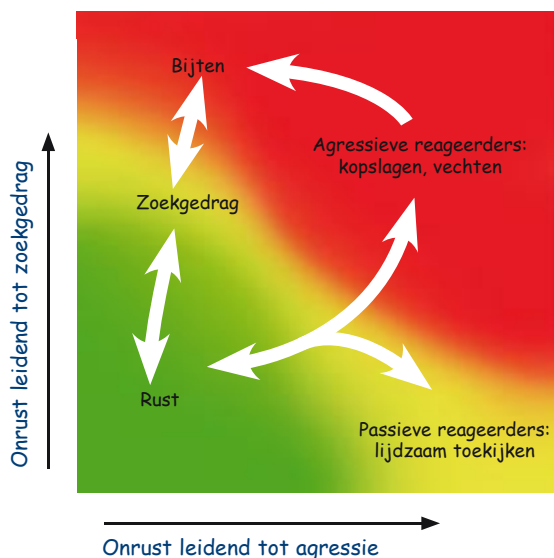
Rust, zoekgedrag en agressie

Vleesvarkens zijn minstens 80 procent van de dag in rust. Dit betekent dat het individuele dier én de groep zich comfortabel voelen. Dit comfort ontstaat door meerdere aspecten, zoals een verzadigd gevoel, een prettig klimaat en niet gestoord worden.

Onrust

Allerlei omstandigheden kunnen de rust verstoren. Zolang het varken zichzelf weer in een comfortsituatie kan brengen, is er niets aan de hand. Een korte periode van onrust wordt dan gevolgd door rust.

Stress ontstaat als het varken de omstandigheden niet kan beheersen. Het dier blijft onrustig en gaat rondzoeken. Bepaalde stressfactoren veroorzaken ook agressie. Een voorbeeld: een varken hoort dat er gevoerd wordt en wil eten. Als het vervolgens genoeg kan eten, zal het al snel weer in alle rust gaan liggen. Maar als het dier niet kan eten, zal het gaan zoeken en ook agressief worden. Een ander voorbeeld: er ontstaat tocht in de rustplaats. Als de varkens een rustplaats kunnen vinden zonder tocht, is er niets aan de hand. Lukt ze dit niet, dan zullen ze agressief worden en zoekgedrag vertonen.

Varkens reageren op twee manieren op bepaalde stressfactoren: met zoekgedrag of met agressief gedrag. Agressie kan overgaan in bijten/zoekgedrag, omgekeerd gebeurt dit niet.

Zoekplaatje

Wat lees je af aan dit gedrag?

Big 3 en big 4 zijn aan vechten. Agressie richt zich altijd op de voorzijde van het varken. Big 1 vertoont zoekgedrag. Big 2 is een passieve reageerder. Het dier ondergaat het geplaag van big 1 zonder iets te doen. Big 2 is al eens in zijn oor gebeten.

Zoekgedrag

Officieel heet het omgericht exploratief gedrag. Exploratief gedrag is zoekgedrag, waarbij het varken wroet en op dingen gaat bijten of kauwen. In de natuur zal hij op plantenwortels, gras of kruiden kauwen. Speelmateriaal als tonnen en kettingen kunnen deze zoek- en kauwneiging niet bevredigen, stro doet dit wel.

In een hok zonder geschikt strooisel bijt het zoekende varken in de oren, de staart, de flanken of de poten van andere varkens. Op dat moment spreken we van omgericht gedrag. Het dier wil op vezels bijten, maar die zijn er niet. Dus richt hij zijn kauwneiging om naar een varken. Stro geeft bovendien een verzadigd gevoel door maagvulling en door afbraakproducten van de ruwe celstof in de dikke darm (vluchtige vetzuren).

Dit varken wil eten, maar kan dit niet. Daarom hapt hij naar de staart van het etende varken. Staartbijten is een vorm van zoekgedrag, net als flankbijten en pootbijten. Oorpuntbijten kan ook ontstaan uit zoekgedrag.

Redenen voor zoekgedrag

- te weinig voer/hongergevoel
- niet gelijktijdig kunnen eten, tocht en/of kou
- geen rustige rustplaats
- ziek zijn of ziek worden, niet kunnen zoelen (modderbaden)
- ongemak en pijn
- te jong spenen
- niet kunnen zoelen

Agressie

Alle gedragingen van een varken hebben een doel, dus ook vechten (agressie). Allereerst vechten varkens om een rangorde in te stellen. Ten tweede strijden ze om voer. En als derde reageren ze agressief om hun rust zeker te stellen. Rangordegevechten zijn in een dag beslecht. Daarna gebruiken de dieren subtiele signalen om de rangorde te bevestigen, zoals uitwijken. Om deze signalen af te geven en te kunnen zien is voldoende ruimte nodig.

Bij agressie delen varkens kopslagen uit, gericht tegen de voorzijde van de tegenstander: kop, oren, nek, schouder. In volle hokken zullen varkens elkaar ook op andere lichaamsdelen aanvallen. Een kopslag met geopende bek duidt op een hoge mate van agressie. De beschadiging van deze oorpunt lijkt ouder dan de vechtwonden.

Redenen voor agressie

- mengen van onbekende varkens, te weinig voer
- niet gelijktijdig kunnen eten
- tocht
- ziek zijn of ziek worden
- incorrecte hokinrichting (route van voerplaats naar mestplaats doorkruist ligplaats)
- niet kunnen zoelen (modderbaden)

Preventie van zoekgedrag

Naarmate een varken meer beheersing heeft over zijn situatie, zal hij minder ongewenst gedrag vertonen.

Voorwaarden hiervoor zijn:

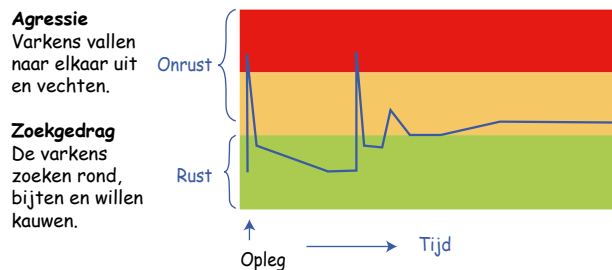
- Een beschikbare rustplaats met een goed klimaat.
- De dieren zijn voldoende verzadigd.
- Ze hoeven niet te vechten om voer.
- Agressie is minimaal en vermijdbaar.
- Zoekbehoefte kunnen bevredigen met geschikt kauwmateriaal.
- De varkens moeten gezond zijn.

Een handje stro per varken per dag heeft al veel effect bij de preventie van bijten. Het varken kan zijn zoekdrang bevredigen en voelt zich verzadigd. Bietenpulp zorgt ook voor verzadiging en daarmee voor rust. Bietenpulp geeft plakkerige mest.

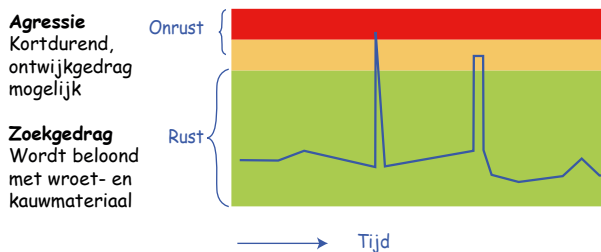
Wankel evenwicht

In een hok waar een varken zelf weinig mogelijkheden heeft om problemen en verstoringen op te lossen, zullen klimaat, huisvesting, voeding en verzorging van hoge kwaliteit moeten zijn. In feite is er sprake van een wankel rustsituatie. Een verstoring van de rust kan snel tot probleemgedrag leiden, waarna de rust weer moeilijk herstelt.

Rust

Als gezonde varkens voldoende ruimte en rustplaatsen hebben en genoeg kunnen vreten, zullen verstoringen slechts korte tijd onrust veroorzaken. Vrijwel altijd heerst er rust in de groep. Agressie is zeldzaam (mengen). Bijtgedrag treedt zelden op.

Ingrijpen als varkens bijten

Meestal is het één varken dat begint te bijten. Zet het varken dat gebeten wordt zo snel mogelijk apart, opdat de wond kan genezen. Meestal kan dit dier na een week weer terug. Pak tegelijkertijd de oorzaak van het bijten aan.

Als het bijtende varken bloed heeft geproefd, zal dit dier niet gemakkelijk stoppen met bijten. Het bijt nu om bloed te proeven. De enige oplossing is de koppel uit elkaar te halen en meer ruimte te geven. Leg de dieren in het stro en zorg dat wonden goed genezen.

Bijterij met sijnpelende wonden vraagt om een rigoureuze aanpak. De varkens moeten genezen én stoppen met bijten. Pak de oorzaak aan, zodat het later niet weer zover komt.

Kijk-denk-doe

Wat is er eerst: oornecrose of oorbijten?

Bijten en zuigen leiden tot een beschadiging van de oorpunt, wat weer leidt tot een bacteriële ontsteking. Bacteriën op de huid (stafylokokken) veroorzaken deze ontsteking, soms samen met bacteriën in het bloed (streptokokken).

Oornecrose treedt vaak op in samenhang met ziektes, mogelijk doordat zieke varkens minder ontwijkgedrag vertonen of doordat ziekelijke varkens zoekgedrag vertonen. Mogelijk heeft ziekte ook invloed op de plaats in de rangorde en veroorzaakt dit rangordegevechten.

En er is meer. Algehele ziektes, zoals streptokokkeninfecties en PRRS/mycoplasma, kunnen leiden tot een toestand waarin het lichaam de bloedvoorziening concentreert op de belangrijke organen. Bijkomend gevolg is een slechte doorbloeding van de huid en de lichaamsuiteinden, zoals oorpunten en staartpunt. Deze verminderde doorbloeding maakt dat infecties gemakkelijker aanslaan. Ook treedt gevoelloosheid op, waardoor het varken niet reageert op bijten. *Ziekte stimuleert oornecrose, bijten is de oorzaak.*

Verzadiging

Voer is de belangrijkste motivator voor een varken. Het verzadigde gevoel van voldoende gegeten te hebben, is de belangrijkste voorwaarde voor rust. En honger geeft onrust.

Genoeg voor iedereen

Vleesvarkens horen zo gevoerd te worden, dat elk dier in de groep voldoende kan eten. Krijgen ze voorraadvoeding, dan hoort de bak net niet leeg te zijn wanneer je die bijvult. Bij maaltijdvoeding moeten de dieren allemaal een vreetplaats hebben en moet op elke plaats evenveel voer liggen.

Gelten en beren kun je tijdens het hele groeitraject probleemloos onbeperkt voeren, maar borgen zullen dan vervetten. Dit betekent dat borgen minder voer moeten krijgen dan ze zouden willen vreten. Dat is erg moeilijk bij voorraadvoeding, want dan vreten de bazen onbeperkt en krijgen de ranglaagste dieren te weinig. Voorraadvoeding kan wel als je een voer geeft dat wel vult, maar niet te rijk is aan energie.

Varkens kun je goed beperkt voeren via maaltijdvoeding en met voerstations. Het station herkent elk varken en verstrekt vervolgens de juiste portie.

Klepelbakken moeten bij elke klepelbeweging 5 tot 10 korrels laten vallen. In de bak hoort dus nauwelijks voer te liggen. Het plasje water vertelt dat de nippel water geeft (minstens 1 liter/min).

Varkens die 'dun staan' terwijl er voer in de bak ligt. Dit is een signaal om na te gaan of ze wel voldoende water kunnen drinken.

Varkens vermorsen veel voer in een te ruim afgestelde voerbak. Als ze veel brij maken, is bovendien de kans groot dat ze de drinknippel en de voerbak dichtsmoren.

Deze voerbakken worden automatisch gevuld en de varkens duiken op het voer. Dit betekent dat ze te weinig krijgen. Om dit te zien moet je regelmatig meelopen bij het vullen van de bakken. En goed luisteren, want varkens die om voer vechten, laten typische hoogtonige, snepende schreeuwgeluiden horen (stress calls).

Warm-koudgedrag

Varkens koelen zichzelf via hun ademhaling en via hun huid. Ze hebben geen zweetklieren. Het eerste signaal bij een te hoge hoktemperatuur is een snellere ademhaling. Dit treedt op boven 22°C. Een hoge luchtvochtigheid maakt dat een varken eerder last heeft van hitte.

De optimale temperatuur voor een varken van 60 kg ligt rond 18°C. Daarboven daalt de voeropname en neemt de kans op hokbevuiling toe. Te warm (hitte-stress) bezorgt een varken een groot probleem.

Deze varkens liggen op hun zij, net wel en net niet tegen elkaar. En ze liggen op de gewenste ligplaats. Ze vertellen daarmee dat ze zich comfortabel voelen: niet te warm, niet te koud, geen tocht.

Als het juist te koud wordt, verbruiken de varkens meer voer en gaan ze dicht tegen elkaar en op elkaar liggen. Waar de ondergrens ligt, hangt samen met de lichtsnelheid bij het varken.

Elk ventilatiesysteem heeft zijn risicoplaatsen. Zoek deze op en controleer ze. Denk aan het hok bij de ingang, bij de ventilator, of bij een buitenmuur. Hier kan het klimaat niet optimaal zijn, terwijl dit in de andere hokken wel het geval is.

Ondanks dat ze gestoord worden door hun burens, liggen deze biggen op de roosters en niet op de veel rustiger dichte vloer. Ze hebben hun mestplaats ook op de roosters. Waarschijnlijk is de dichte vloer op dit moment te warm.

Kijk-denk-doe Wat vertelt dit liggedrag?

De varkens liggen niet op de bolle vloer tegen de zijwand, maar op de roosters. Roosters zijn meestal kouder dan dichte vloeren. Langs de muur hebben de varkens hun mestplaats gemaakt.

Waarschijnlijk was het bij de muur te koud toen de varkens werden opgelegd en kozen ze daarom hun ligplaats tegen de voerbak. Controleer de isolatie van de muur (muurtemperatuur meten).

Zieke varkens vroeg en effectief behandelen

Zo vroeg mogelijk herkennen en zo vroeg mogelijk effectief reageren. Dat is de kern van wat je moet doen als risico's optreden.

Eigenlijk wil je vooruit reageren: vooraf inspelen op de situatie, zodat alles goed blijft gaan. Zo kun je bijvoorbeeld voerovergangen geleidelijk doorvoeren en de ventilatie al aanpassen vóórdat de koude nacht er is.

Maar sommige problemen zijn niet te voorzien, bijvoorbeeld griepinfecties. Andere risico's liggen altijd op de loer, zoals de darminfectie PIA. En bepaalde risicoperiodes hebben gewoon een intensieve begeleiding nodig. Zoals de eerste weken na opleg.

Temperatuur meten

Je meet de lichaamstemperatuur in de einddarm, via de anus. Bij ziekte is deze verhoogd (koorts), tot soms 42°C. Een hoge omgevingstemperatuur, stress en inspanning geven ook een stijging. De temperatuur van gezond ogende varkens vertelt wat normaal is binnen de afdeling of groep.

Categorie	Lichaamstemperatuur
Big 1-8 weken	39-40°C
Big 8-12 weken	39-40°C
Vleesvarken	39-40°C
Zeugen, beren	38-38,5°C

Aandachtspunten diercontrole

Signaal	Vroeg/laat	Actie
Niet snel overeind komen	Vroeg	Opletten
Maag niet vol	Vroeg	Verder kijken
Onrust, zoekgedrag	Vroeg	Verder kijken
Snelle ademhaling	Redelijk vroeg	Verder kijken
Buik niet vol	Redelijk vroeg	Ingrijpen
Niet komen eten	Redelijk vroeg	Ingrijpen
Blijven zitten	Redelijk vroeg	Ingrijpen
Kromme rug	Redelijk vroeg	Ingrijpen
Opstaande haren	Redelijk vroeg	Ingrijpen
Bleek, lange haren	Redelijk laat	Ingrijpen
Achterblijver	Laat	Ingrijpen
Voeropname laag (kg)	Erg laat	Proces verbeteren
Groei laag	Erg laat	Proces verbeteren
Uniformiteit laag	Erg laat	Proces verbeteren

Een lijst met controlepunten bij een inspectie. Veel varkenshouders lopen deze punten deels onbewust na. Door bewust je waarnemingen te beschrijven verbetert de kwaliteit, leer je en kun je gericht ingrijpen.

Zoekplaatje

Wat zie je? Hoe komt dit?

Varken 1 staat met een kromme rug en een lege maag. Varken 2 heeft een volle maag, evenals varken 3. Zoek uit waarom varken 1 krom staat en niet heeft gegeten. Is hij kreupel, is hij ziek of is er geen voer of water beschikbaar? Kreupelheid kun je zien, ziekte stel je vast door koorts te meten, voer en water kun je controleren.

Effectief reageren

Je behandelt een varken om zijn genezing te bevorderen én om ervoor te zorgen dat de ziekte zich niet verder verspreid.

Euthanasie of slachten

Euthanasie of slachten vormen een passende oplossing voor varkens met slechte vooruitzichten op genezing of verbetering van hun toestand. Neem tijdig de beslissing tot euthanasie of afvoer. Stem de beslisriteria af met een deskundige. Zorg voor uitstekend vervoer en voor een vakkundige euthanasie of slacht.

Oorzaak wegnemen

Bij een infectie door bacteriën en parasieten helpen antibiotica of anti-parasitaire middelen om deze kiemen te doden of af te remmen. Medicijnen tegen virussen zijn nog niet beschikbaar. Het afweersysteem van het varken moet altijd de bestaande infectie opruimen. Behandel het dier regelmatig om bijkomende infecties te voorkomen. Bij een injectie weet je zeker dat het varken zijn medicijnen inneemt. Zieke varkens drinken meestal nog wel, maar eten minder of niet. Medicineer de koppel daarom bij voorkeur via het drinkwater. Volg altijd de voorschriften van de dierenarts en de bijsluiter.

Symptomen bestrijden

Pijn, zwelling en vochtuittrekking zijn normale onderdelen van een ziekteproces. Wel remmen deze symptomen de genezing en daarom moeten ze zo mogelijk worden verminderd.

Bijvoorbeeld Na-salicylaat is een voorbeeld van een pijnstiller/ontstekingsremmer (NSAID). Deze zorgen dat de aangetaste organen beter herstellen. Ook wordt het varken actiever en zal het beter eten en drinken.

Er zijn ook andere middelen voor symptoombestrijding.

Verpleging

Een varken kan niet genezen zonder een goede voer- en wateropname. Daarnaast heeft het zieke dier rust en een comfortabele rustplaats nodig (ziekbed).

Bied zwakke varkens voortdurend zeer goed en zeer lekker voer aan. En schoon en fris water. Zet zieke dieren meteen apart, zodat ze zeker kunnen eten en drinken (tot vijf weken later herkennen hokgenoten het varken nog). Zorg ook voor een uitstekende ligplaats, met een comfortabel en gezond klimaat. Zieke varkens hebben een hogere omgevingstemperatuur nodig.

Afscheiden

Zieke dieren scheiden grote aantallen ziektekiemen uit. Al hun lichaamsuitvoelingen kunnen ziekte overdragen. Neuscontact, hoesten en niezen versterken dit proces. Isoleer zieke varkens, hokken of afdelingen. Loop of werk niet van ziek naar gezond. Gebruik apart gereedschap en materialen. Start hier onmiddellijk mee en houd dit vol tot minimaal drie weken na genezing.